

JOHAN L. PII

Hegelin estetiikka – idea ja aistisuus taiteissa

Vuosina 1817–1829 G. W. F. Hegel luennoi estetiikasta Berliinin yliopistossa. Opiskelijoiden luentomuistiinpanojen perusteella koottiin myöhemmin laaja teos *Vorlesungen über die Ästhetik*, joka julkaistiin alkujaan 1835–1838. Tässä kokonaisuudessa Hegel ottaa kantaa tuolloin vallinneeseen kantilaiseen filosofiseen estetiikkaan ja esittää oman tulkintansa taiteen asemasta yleensä ja eri taiteenalojen merkityksestä ja ominaislaadusta. Samalla Hegel liittää tulkintansa osaksi dialektisen systeeminsä kokonaisuutta.

Luonto ja idea taiteissa

Hegelin järjestelmässä kaikki taide on kylläkin kauempana absoluuttisen hengen idean (*Idee*) käsittämistä ja esittämisestä kuin uskonto ja filosofia, mutta nämä kaikki ovat viime kädessä saman idean eli käsitteen (*Begriff*) työstämistä. Filosofia on hengen tiedostamisessa tieteiden, taiteiden, luonnon- ja historiatieteen yläpuolella, koska sen on määrä sovittaa niiden vastakkaisuudet ja koska se on lähempänä puhdasta käsitteellisyyttä, ideaa itseään.

Luonto on absoluuttisen hengen eli absoluuttisen idean ilmentymä, joka kuitenkin rajoittuu materiaalisuuteensa ja siten ilmenee ensin hengen vastakohtana. Materiaalisuuden ja ideaalisuuden ero ja yhtyminen on Hegelin ajattelussa taiteen ydin ja tehtävä.

Taide esittää objektivoituna idean ja luonnon ykseyden niiden erossa. Se käsittelee kauneutta idean aistillistumana, ja siten sen ytimenä on edelleen myös totuuden *ulkoinen* todellistuminen ilmentymässään. Taide siis esittää tämän syvimmän sisältönsä aistisesti, objektivoitumalla teoksessa, joten sen asemana on välittää subjektiivisen ja objektiivisen ykseys tunteena (*Empfindung*), kokemuksena, joka ei itsessään aukea järjelle analyttisesti.

Estetiikkaluennossaan Hegel jakaa taiteet arkkitehtuuriin, muotoiluun, kuvataiteeseen, musiikkiin ja runouteen. Tietenkin on oltava myös kolmijako: välittömässä materiaalisuudessaan *symbolinen* taide vasta pyrkii hahmottamaan henkistä sisältöä objektiivisesti. Arkaisten esimerkkien valossa Hegel katsoo arkkitehtuurin olevan symbolista. *Klassinen*, hellenien-hellenistinen taide puolestaan yhdistää hahmon ja sisällön. Hegelille tätä erottamatonta aineen ja sisällön yksiin käymistä edustaa kuvanveisto.

Musiikki kokemuksen dialektiikkana

Romanttisia, kristillis-eurooppalaisia taiteita Hegel pitää taiteen korkeimpina muotoina, sillä nämä taiteet sekä erottavat että yhdistävät aineellisen perustansa henkiseen sisältönsä. Romanttisiin taiteisiin Hegel lukee kuva-

taiteen (*Malerei*), musiikin ja runouden. Tämä hierarkia perustuu dialektiseen kolmijakoon, jossa ensimmäisenä vaikuttaa idea (*Idee*) eli käsite (*Begriff*), joka ei ole ulkoistunut itsessään-olemisestaan, vaan on abstraktina täysin läsnä itsessään. Sitä vastaan asettuu dialektinen negatio eli idean objektivaatio, käsite itsensä ulkopuolella (*außer sich*): luonto. Nämä toisiinsa kumoutuvat momentit yhtyvät hengessä (*Geist*), joka tiedostaa idean objektivoituman luonnossa ja sen myötä tulee tietoiseksi itsestään, omasta vapaudestaan liikkuu subjektiivisen ja objektiivisen valtakunnissa ja yhdistää ne omassa olemisessaan.

Hegelille musiikki on yksi taiteen korkeimmista askelmista kohti tätä tietoisuutta. Musiikin materiaalina tai perustana (*Element*) on aika, joka on subjektin itsensä olemista. Kaikki muut taidemuodot runoutta lukuun ottamatta ovat musiikkia riippuvaisempia tilallisuudesta eli objektivoitumisesta, jossa henki ilmenee itselleen välillisesti toisena.

Musiikin erityislaatua perustaa yhtäältä sen sisällön lähtökohtainen ideaalisuus, toisaalta sisällön materialisointuminen soinnissa ja esityksen tiettyydessä, sekä tämän kahteen suuntaan tempovan kokonaisuuden vaikutus tunnossa (*Empfindung*). Erityisesti Hegel käsittelee ajan subjektiivis-objektiivista materialisointumista musiikissa, eli sen aistimellista ja semanttista rytmiä.

Vorlesungen über die Ästhetik asettuu tuolloin vallinnutta Kantin estetiikkänäkemystä (*Kritik der Urteilskraft*, 1790) vastaan: Kant esittää luonnonkauneuden tai ylevyyden (*Erhabenheit*) olennaisimpana osoituksena absoluuttisen luonteesta, mutta Hegel antaa tämän tehtävän taiteelle. Hänen mukaansa kauneus ilmenee luonnossa rajallisempaan ja siten vähemmän henkisenä kuin taiteessa. Kant pitää arvostelmia (*Urteile*) subjektiivisina ja vain järjen käsitteitä objektiivisina, mutta Hegel on eri mieltä ja katsoo molempien toimivan taiteessa rinnakkain. Hän vieläpä väittää taiteen vaikuttavuuden ja koko olemuksen riippuvan tästä kaksihakmoisuudesta – taideteoksen subjektiivis-objektiivisesta olemistavasta. Subjekti rajautuu ja objektivoituu, mutta samalla kohottaa rajautuvuutensa ideaaliseen äärettömyyteen.